

Učiteljski Tovariš.

Glasiló avstrijskega jugoslovanskega učiteljstva.

Vsebina: XVI. glavna skupščina »Zaveze avstr. jugoslovanskih učiteljskih društev« v Postojni dne 21., 22. in 23. maja t. l. — V odgovor »Domovini«. — Kritikujoči glasovi. — Društveni vestnik. — Književnost in umetnost. — Vestnik. — Listnica uredništva. — Uradni razpisi učiteljskih služb. — Inserati. — Pripravniški tečaj v Idriji. — Gospodarski program.

XVI. glavna skupščina

„Zaveze avstr. jugoslovanskih učiteljskih društev“ v Postojni dne 21., 22. in 23. maja t. l.

(Konec.)

Glavno zborovanje.

Po zborovanju »Jubilejske samopomoči« točno ob 9. uri zjutraj se je začelo glavno zborovanje v veliki dvorani »Narodnega hotela«. Dvorana je bila natlačeno polna. Zborovanja so se tudi udeležili gg. deželni in državni poslanec dr. Andrej Ferjančič, deželni poslanec Fran Arko, odvetnik dr. Storin zastopnika goriškega deželnega učit. društva Franzot in Kutin.

Zborovanje je otvoril predsednik L. Jelenc s takim-le pozdravom:

»Slavni zbor!

Zopet ste prihiteli, dragi tovariši in cenjene tovarišice, od vseh strani lepe slovenske zemlje tu sem v slovečo Postojno k XVI. glavni skupščini »Zaveze avstr. jugoslovanskih učiteljskih društev«.

S tem, da ste zapustili svoj dom in se napotili na daljno pot, ne plašec se stroškov in truda, ste pokazali, da veste visoko ceniti korist naših sestankov in zborovanj. Marsikateri udeleženec dobro uspelega shoda je že vzkliknil z radostnim srcem: To je bil zopet naš dan — učiteljski dan.

Naši sestanki, naša zborovanja so nam živa potreba. Če proti ljudskemu šolstvu nevarnost, se na svojih shodih posvetujemo o korakih, ki jih moramo storiti, da odvrnemo katastrofo od ubogega ljudskega šolstva; če teptajo z neokretno nogo naše pravice, če nam iz satanske zlobnosti in zlovoljnosti ne izpolnijo naših opravičenih zahtev, ukrepamo zopet pri svojih zborovanjih o sredstvih, s katerimi naj branimo svoje pravice in izvajujemo svoje zahteve.

Kdo je najhujši sovražnik ljudskega šolstva in učiteljstva?

Vsi vemo, da so to oni, ki jim je šola prokletstvo za ljudstvo. (Resnica!)

Klerikalizem, ta odurna prikazen med človeškim rodом, je ona strupena rosa, ki požiga svobodo in ovira narodni napredek; klerikalizem je zajedalka, ki se z vso silo, z dovoljenimi in nedovoljenimi sredstvi zajeda v preprosto ljudstvo in si z žilavo vztrajnostjo izkuša z njegovo pomočjo in s pomočjo višjih krogov, ki so mu naklonjeni od nekdanj, ustvariti novo dobo blišča, moči in veljave! V tem strem-

ljenju je mednarodni klerikalizem najhujši in najnevarnejši nasprotnik modernega šolstva. Zato nestrpnó hrepeni dobiti tu vojke v roke. (Nikdar jih ne dobil!)

Kdo pa je dandanes v boju proti tem navalom?

S kakim navdušenjem in lepimi uspehi so odbijale v prvem desetletju naše moderne šole vse svobodomiselne stranke v Avstriji napade klerikalne stranke na šolo. Kako pa sedaj? Največja napaka, neodpustljiv greh, najhujše zlo svobodomiselnih strank današnjih dni je, da so opustile ta obrambeni boj ter ga zvalile na učiteljstvo, da ga izvojuje samo. (Tako je!) Učiteljstvo, posebno slovensko, nastopa kompaktno v tem boju. Res je, da je tudi v našem stanu nekaj elementov, ki so šli iz meni neumljivih razlogov tja v vrste naših nasprotnikov. Število je tako majhno, da nam dela čast. (Dobro!)

Rekel sem, da so opešale svobodomiselne stranke v brambi narodne šole, niso pa opešali nasprotniki!

Glejte, kako izkušajo pomnožiti redke vrste klerikalnega učiteljstva. Ker jim je tu na poti značajnost svobodomiselnega učiteljstva, vzgojujejo učiteljski naraščaj v svojem duhu. Privatna klerikalna učiteljska rastejo po Avstriji kot gobe po dežju. A ni zadosti, da vzgojujejo v teh zavodih učiteljski naraščaj v svojem duhu, vcepiti mu morajo klerikalizem v kosti in mozeg za vse življenje; zavarovati morajo ta naraščaj že sedaj, da ne prestopi pozneje v naša društva. Ustanavljajo mu stanovska društva s sicer potrjenimi pravili, ki se ne ločijo dosti od naših, a vodijo ga v temnem duhu nepisanih štatutov, ki jih ima klerikalizem. Upajmo pa in iz srca želimo, da bo tudi v naši Avstriji kdaj završalo ter brez sledu popihalo vse te naprave s površja in da bo vzkliklo na pustinja, ki jih bo zapustil klerikalizem, novo bujno življenje napredka in svobode. (Bog daj!)

Rekel sem v uvodu, da klerikalizem tepta naše pravice in odbija s sirovo silo naše opravičene zahteve. Gnusen zgled za to je klerikalna stranka na Kranjskem. Ta brutalna druhal nam z nasilstvom ovira izboljšanje naših plač samo zato, ker ne ležimo na trebuhu pred temi odurnimi postavami; zavida nam naše uborne šolske hišice, prave bajte poleg farovških palač; daje nasvet, ki kaže silovito sirovost v vsi nagoti klerikalne notranjščine, da naj numeriramo kosti, preden gremo med nahujskano ljudstvo! (Škandal! Sramota!)

In če premislimo vse to in še marsikaj, s čimer so žalili naš stan, ali ne bomo vzkipele in vzkliknili: Fej, kranjski klerikalizem, sram te bodi! (Fej! Fej!)

Četudi smo potrebni regulacije svojih plač, morebiti bolj potrebni nego delavci v ljubljanski tobačni tvornici, za katere se »Slovenec« s tako vneto poteguje — za nas ima ta ljudski prijatelj (?) le brce — se vendar moti pontifex maximus klerikalne stranke, da bomo popadali pred njim v prah ter ga molili v njegovem veličanstvu. Ne, svojih nazorov in svojega prepričanja ne prodamo za skledico leče. Če to misli in nas tako nizkotno sodi menda po svojih privržencih mali dr. Evgen Lampe, se korenito motil (Resnica je!)

Toda »Sursum corda — kvišku srca!« Boljši časi pridejo in morajo priti tudi za učiteljstvo.

V tem duhu in v tej nadi pozdravim vse, ki ste se zbrali danes tu v sloveči Postojni k XVI. glavni skupščini »Zaveze«.

Pozdravljam prav pristrčno g. deželnega in državnega poslanca dr. A. Ferjančiča (Živio!), g. deželnega poslanca Fr. Arkota (Živio!), g. dr. Stora (Živio!), zastopnika goriškega deželnega učit. društva gg. Franzota in Kutina ter edinega koroškega Slovenca — učitelja g. Ellerja (Slava! Živio!) Vsem tem kličem: »Dobro došli v naši sredini!«

Preden preidemo na dnevni red, storimo patrijotično dolžnost, da zakličemo našemu premilemu vladarju in gospodarju, cesarju Francu Jožefu I. trikratni: »Slava!«

Zborovalci so navdušeno zaklicali trikrat: »Slava!«

Končno je predstavil predsednik vladnega zastopnika dr. Pilshoferja ter oddal besedo g. Franzotu.

Gosp. Franzot je sporočil zborovalcem pozdrave goriškega učiteljstva laške narodnosti, ki ga družijo s svojimi tovariši slovenske narodnosti iste težnje in ga navdušujejo isti ideali, isti smotri.

Gosp. Kutin je pozdravil »Zaveznike« v imenu goriškega deželnega učiteljskega društva, želeč današnjemu zborovanju mnogo najlepših uspehov.

Podtajnik Ivan Šega prebere dnevni red, kakor ga je sprejela delegacija.

Predsednik: Prosim gosp. poročevalca Gradišnika, da nam poroča o prvi točki dnevnega reda!

Nadučitelj Armin Gradišnik:

Naša moč ni v oficijalnih konferencah, marveč v naši organizaciji, v svobodnih učiteljskih društvih! — Ako hoče oblast pozvedeti, kako misli učiteljstvo o šolskem vprašanju, potem naj pošlje svoje zastopnike k učit. zborovanjem in bere svobodne, napredne učit. listel! — Pravi učitelji so že davnaj siti, v oficijalnih konferencah igrati marionete, ki se po doigrani komediji izkratka pospravijo.

Dolžnost naša je — upoštevajoč sedanji tok časa in politično konstelacijo — da se možko upremo klerikalizmu in njega prešernosti, da kažemo na velike hibe raznih zakonov ter da brezobzirno označimo birokratične neumnosti in nesmisli.

Nad strankami stoječ, presojava v društvih avstrijske šolske razmere, če je to potem komu ljubo ali ne. — Kdo pa nas vpraša, kaj nam je všeč ali ne? Nihče! Zaukažejo nam, in mi se imamo pokoriti, pa basta! — In mi tudi zvesto in točno vršimo dolžnost: zato pa imamo tudi pravico kritikovati, ali je pač tudi vse umestno, kar se godi zaradi nas, in če se to tudi da utemeljiti po umstvenih in postavnih razlogih! V društvih to lahko moremo, to smemo — ergo, držimo se društev: ta so naša opora, ta so naša moč! —

V društvih omenjajmo najnovejših prikazni na pedagoškem polju, primerjajmo svoja stremjenja z onimi v ino-

zemstvu! Vedno informativno postopajmo napram svojim članom; zakaj društva naša imajo vendar svoje člane šolsko-politično izobraževati, ne pa le podajati jim — kakšno učno sliko! Seveda po želji gotovih ljudi bi v društvih smeli le didaktičke stvari razpravljati, vse drugo baje ne sodi sem!

A ob zanimivih vprašanjih iz šolskega življenja, iz šolske prakse vzbujati živahne debate ter pri tem nuditi posameznikom priliko, da podajo česa iz svojega duševnega skladišča in obzorja: to je bolj duha krepljivo in izobraževalno, nego še tolikanj suhoparnega obdelovanja raznih oficijalnih konferenčnih tem.

To je zanimivo poglavje — ta šolska praksa. Kaj vse se ne privede na dan! Tu se dožene — govorim le iz našega društva — marsikaj, kar bi bilo pač dostikrat res smešno, če bi ne bilo — žalostno!

Učiteljstvo — tako v društvih izšolano — ob raznih oficijalnih prilikah ne bo pripustilo, da bi se z njim postopalo, kakor je to večinoma še običajno, marveč bo dostojno reagovalo, ker je to svoji časti dolžno!

Zato so pa po nekod učit. društva oblastim trn v peti! Najrajši bi jih zatrli. Zakaj? To pač jasno odseva iz prej povedanega.

Zato pa: »Kakršna učit. društva, takšno učiteljstvo!« In: »Kakršno učiteljstvo, takšno postopanje šolskih oblasti napram njemu!«

Bodimo samim sebi prijatelji ter si ne kujmo verig, ki bi nas vanje drugi radi uklenili! — Vršimo točno svojo dolžnost, a ne dajmo se tiranizovati! Vsaka sila do vremena! Vsakemu spoštovanje, komur gre in vkolikor mu gre! Proste besede si ne pustimo vzeti! Pa nam je tudi ne more nihče vzeti! Saj nismo otroci; dobro vemo, kaj storimo in kaj smemo storiti! Praznih groženj se ne plašimo! Odkritost nam je prva, vse hinavstvo odklanjamo. Nas lahko vsakdo sliši, ni se nam treba bati policije! Nam ni za osebe, nam je zgolj za stvar!

Mi stremimo po pravem napredku, po istiniti svobodi! Potezali pa se bomo vsekdar za to, kar smatramo za prav in koristno našemu bistvu. Kar našemu ugledu ne ugaja, temu se moramo ustavljati: sicer bi ne postopali konsekvntno ter zlorabljali namen, ki smo si ga postavili v dosego ravno po — društvih.

Mi nikogar ne silimo, da je z nami! A kdor ni z nami, je proti nam! — A kdor je proti nam, tisti zasleduje drug namen, nego ga imamo mi. A ker smo mnjenja, da napreden učitelj ne more biti drugega mnjenja nego smo mi, zato pač lahko rečemo:

»Vsaka učit. oseba lahko podpiše z obema rokama program, ki je načrtan našemu društvu!« Toliko vsakemu v razmišljanje in preudarek!

Da, radi bi, da smo marionete! Saj če hočemo staviti kak predlog, ga moramo prej vpodati. Če vladi ni všeč, ne smemo o njem oficijalno razpravljati. Kaj nam hočejo potem take skupščine?

Mi se ne vdamo nobeni stranki, in se tudi ne smemo vdati. (Glej: Dunaj — Lueger). — Upoštevajmo tisto, ki nam je prijazna ter uvaža naše namene in katere načela kot svobodni, res napredni učitelji moramo pripoznati in uvaževati. — Prilepek stranki pa ne! — Nas morajo upoštevati, z nami morajo računati povsod na Slovenskem. Brez nas ni nič — nikjer! Le pogledjmo naokrog! Ta zavest kaj velja! — Naj poizkusijo brez nas! Kaj bi bilo, če bi obstinirali na vsi črti in storili le to, kar je naša dolžnost.

To velja, kar si pridobimo sami. Lastnega truda sad upoštevajo najbolj. — Bodimo delavni v prvi vrsti zase, potem za druge! Ne zanašajmo se na tujo pomoč! Združeni delujmo v društvih! S tem bomo imponovali oblastim in drugim korporacijam.

In istinito! Kar imamo, smo si priborili sami. In to je spet delo — društev! Še te plače, ki jih imate kranjski kolegi, bi danes ne imeli, ako bi glasno in složno po društvih ne bili zahtevali. Takisto smo si regulacijo na Štajerskem — solidarni z nemškimi kolegi! — priborili potom društev — a ostali smo vključ temu še verni — Slovenci! — Vse tisto blebetanje o »jungovcih« in »internacionalizmu« je prazno. To so le strašila! Zaveden učitelj že ve, kaj je dolžan sebi in svojim sodrugom, in kaj svojemu narodu!

Kdor hoče umeti, ve, kaj sem v kratkih potezih hotel reči: Delujmo še intenzivneje, vsestransko v svojih društvih. V tem znamenju je naša končna zmagal! In v to pomozi Bog in prava stanovska zavednost učiteljstva slovenskega!

Priporočam v odobrenje stavke:

1. Prva naša organizacija so — učiteljska društva.

2. Informativno postopanje napram članom v vseh važnih šolsko-pedagoških in šolsko-političnih pojavih bodi glavni nalog našim društvom.

3. Po društvih vplivaj učiteljstvo na oficijalno in neoficijalno javnost.

4. Kakršno društvo, tako učiteljstvo; kakršno učiteljstvo, takšno vedenje šol. oblasti njemu nasproti.

Govor tovariša Gradišnika je bil sprejet s splošnim odobravanjem.

Predsednik: Ali želi kdo besede? — Nadučitelj Strmšek se je oglašil.

Nadučitelj Strmšek: Svojih društev se moramo tesneje okleniti, vsi moramo stati na stališču: Eden za vse, vsi za enega! Vsega dela ne smemo pustiti v posameznih društvih le predsedniku in recimo 2—3 članom.

Omenja dalje razna nadzorovanja. Kako nekateri nadzorniki inšpicirajo potem take učitelje, ki se žrtvujejo za občne koristi! In predsednik kakor tudi oni člani raznih društev, ki delujejo neustrašeno za blagor učiteljstva, so najčestje neкак centrum raznim šikanam. Njih plačilo je — prestavljanje itd. Dokler se pa učitelj ne povzpne do tega, da stopi takoj 10 drugih na ono mesto, kjer je bil prej eden, ki je pa slučajno bil discipliniran za svoje javno delo, toliko časa nas ne bodo upoštevali navzgor! (Odobrovanje).

Govornik omenja dalje tudi raznih prijetnosti, ki jih napravljajo ravno razni duhovniki, ki so po vseh deželah znani kakor posebno dobri prijatelji učiteljstva, naprednega učiteljstva. (Hrupna veselost.)

Navaja razne drastične dokaze ter zaključuje, da zadbimo pravi ugled med ljudstvom kakor tudi pri svojih »prijateljih« le z mirnim in taktim postopanjem.

Predsednik: Ker se ni nihče več oglašil k besedi, dam na glasovanje predlagane stavke.

Vsi stavki so bili sprejeti enoglasno.

Predsednik: K besedi se je oglašil g. tovariš Mermolja.

Učitelj Mermolja utemeljuje kot dodatek k sprejetim stavkom samostojno resolucijo, da naj današnji glavni zbor izreče posebno zaupnico tako vodstvu »Zaveze« kakor tudi uredniku »Učit. Tovariša« in da se upošteva posebno spome-

nico vsem društvom, da naj delujejo na narodno-radikalni podlagi v svojih društvih.

Tovariš Strmšek omenja, da je dala delegacija najboljšo zaupnico ravnokar včeraj tako odboru »Zaveze«, kakor tudi uredniku »Učit. Tovariša«, ker je vse funkcije narje zopet izvolila enoglasno. Takisto je mnenja, da se lahko spomenica opusti, ker imajo vsa društva že itak začrtan program svojega delovanja. Predlaga, da glavni zbor ne sprejme tega predloga.

Predlog je bil odklonjen z veliko večino.

Predsednik: S tem je prva točka dnevnega reda rešena in prosim, da izpregovori k drugi točki g. poročevalec Kocbek.

»O I. mednarodnem kongresu za šolsko higijeno v Norimberku« je temeljito in jako zanimivo poročal tovariš nadučitelj Fr. Kocbek. Njegovo poučno predavanje je bilo sprejeto brez debate in z navdušeno pohvalo. — To predavanje priobčimo pozneje.

Predsednik: Tako je rešena tudi druga točka dnevnega reda. Prosi g. ravnatelja Lapajneto, da nam poroča o tretji točki.

Ravnatelj J. Lapajne: Izvrševanje šolskih zakonov. — Da se bavim s tem predlogom, prihaja iz tega, ker že 35 let visoko čislam šolske zakone, ki jih ves ta čas neprenehoma branim sebi, svojim tovarišem in slovenskemu šolstvu v korist.

Branil sem jih že v letih 1870. do 1880., v katerih so jih najhujše napadali; zagovarjal sem jih na raznih učiteljskih shodih, osobiti pa v slovenskem časopisju: »Tovarišu«, »Narodu«, »Slov. učitelju«.

Že pred 31 leti sem zapisal v 1. števil. svojega »Slov. učitelja« te-le besede, ki jih je pohvalil takrat celo vladni list »Grazer Zeitung«:

„Slovenski učitelji stojimo na podlagi šolskih zakonov, ki jih čislamo kot velik napredek v Avstriji. Princip in glavne misli novih šolskih postav so — naš princip in naše misli. Mi spoznamo za potrebno in za pravično, da dobro vravnana država naj ima najvišje nadzorstvo nad šolstvom; mi spoznamo, da so nova šolska nadzorništva pričetek dobrih nasledkov dejansko izpeljane ustavnosti, da so podeljeno pravo ljudstvu, ki ga je smelo od države in cerkve vsekdar terjati. Mi bomo samo delali na večjo popolnost novih šolskih postav in zahtevali njih natančno in pravično izpeljavo; zlasti pa bomo zagovarjali večje delokrožje deželnim in okrajnim šolskim svetom, deželnim in okrajnim učiteljskim skupščinam.

Z nami vred so vsi slovenski učitelji za nove šolske postave; zakaj one so učiteljski stan v njegovi veljavi povzdignile ter ga osvobodile od podločnosti enemu edinemu stanu. Nove postave pa tudi v istini merijo na povzdigo šolstva, tedaj na povzdigo splošne ljudske omike, samo treba je da se pravično izpeljujejo.

Slovensko učiteljstvo in šolstvo ima dve vrsti sovražnikov: eni taki neprijatelji delujejo zoper slovensko šolstvo, zidano na narodni podlagi, drugi pa zoper šolstvo in učiteljstvo, ki se opira na nove šolske postave in uredbe. Naloga slovenskega učitelja pa bodi, bojevati se s temi »neprijatelji« ne glede na zamero, ki se nam med bojem pripetiti utegne.

Svoje dni se je duhovščina s konservativno stranko vred upirala z vsemi močmi šolskim zakonom. Zdaj tega upora več ni, čeravno se je bil pred malo leti visok cer-

kveni dostojanstvenik drznil, da je hotel majati na tem temelju, pozabivši, da »so nove šolske postave facit accompli, in jih na staro kopito tudi ne bodo več mogli najkonservativnejši zbori nabiti, ker so narodi sami se z njimi sprijaznili, in si tako lahko svojega vpliva na šolo ne bodo dali zmaniti. Zato ni ostalo drugo č. duhovščini, nego vsaj do pol mosta nasproti priti učiteljstvu, drugo polovico je gotovo rado samo nastopilo in prijazno roko podalo, ker oba stana — duhovski in učiteljski — imata enako nalogo, človečji rod odgojevati, učiteljski skrbeti za praktično vedo, duhovski pa človečjo vedo pospeševati in pokropiti z vse oblaževajočim duhom krščanstva. Tudi društvene razmere vežejo vsaj na deželi učitelja z duhovnikom, in ne le duhovnik, temuč tudi učitelj sta si dovolj skusila, kako neprijetno in neznosljivo je preporno stanje.« (Tako je pisal že pred leti slavni domoljub, zgodovinar in pisatelj Davorin Trstenjak, blag duhovnik, ki pa ni bil iz tabora klerikalne stranke.)

Takrat niso bili tako redki še taki duhovniki, ki so bili trdnega prepričanja, da je v veliko narodovo korist, ako učiteljstvo in duhovništvo složno delujeta, najprvo sicer vsak v svojem delokrogu, pri mnogih rečeh pa skupno, osobito kadar gre za moralno izobraženje mladega in starega človeka.

»Slovenski narod«, pravi ta domoljub »in sicer ne samo jedro njegovo — inteligencija, nego tudi prosto ljudstvo ni še zavrglo vseh starih tradicij, neguje še nrvnost, in gabi se mu zapadni nihilizem. Ako zamudimo čas sporazumljenja, nam bodo zlobni duh časa, vpliv sosednih narodov, nekrščanske vladne sisteme še to narodno svojstvenost zadušili, in naši potomci, kateri bodo za nami delali za moraličnost naroda, bodo nas hudo sodili, ker smo v slabo razumljenem optimizmu roke križem držali. Toda porazumljenje, sprijaznenje imejmo pred očmi, edino blagor malega slabega naroda slovenskega, na katerega deblo je neprijatelj že sekuro položil. Tukaj se gre za nekaj drugega, nego za nadvladovanje ene ali druge politične stranke, tukaj se mora stopiti čez glave egoističnih vodjev, ki samo prav krščansko v časnikih pišejo, tudi v zborih pobožno govorijo, a trohice ne poznajo, kakega truda je treba in požrtvovanja pri moralični odgojitvi naroda.«

Toda pustimo to razmotrivanje, ki sodi bolj v politiko kakor k današnjemu predmetu. Naš predmet so šolski zakoni, ki naj bodo v prvi vrsti naša politika, naša »carta magna«, naši fundamentalni členi. Ako se moramo slovenski učitelji s politiko baviti, se moramo pečati z njo le zaradi tega, da si ohranimo šolske zakone, da delujemo na to, da postajajo šolski zakoni zmerom boljši, in v kolikor so dobri, da se kot taki obvarujejo in izvršujejo; zakaj »moralno moč in veljavo« sem pisal že v »Učiteljskem pravniku«, »je dobilo učiteljstvo z drugimi stanovi vred, ko je padel v Avstriji absolutizem, ko se je uvedlo ustavno življenje. Z drugimi stanovi vred je učiteljstvo in šolstvo pridobilo veliko z državnim zakonom z dne 21. grudnia leta 1867, s katerim so se uredile temeljne pravice avstrijskih državljanov. Posebno pa je bil za učiteljstvo važen državni zakon z dne 25. vel. travna 1868, s katerim je bil pokopan konkordat, t. j. pogodba, zavoljo katere je bilo šolstvo podvrženo glede nadzorstva cerkvi. S tem, da se je konkordat odpravil, in da se je razmerje med šolo in cerkvijo drugače uredilo, je pridobilo učiteljstvo veliko moralne moči in veljave. Bilo ni več podložno le enemu stanu, marveč je prišlo pod nadzorstvo države. Država je sicer to nadzorstvo

res tako uredila, da so dobili uradniki največ vpliva, toda zakonodajstvo je novo šolsko nadzorstvo uredilo vendarle v ustavnem duhu, ker je ustanovilo za šolsko nadzorstvo veliko korporacij, za katere je odredilo, da jih mora duh ustave in parlamentarizma prešinjati. In učiteljstvo se ravna le po duhu naših dobrih šolskih zakonov, na katere je priseglo, ako pazi, da se pri izvedbi šolskih zakonov in sploh pri šolski administraciji ne greši zoper ustavnost, zoper parlamentarična pravila, določena največ že v samih zakonih. Na podlagi državnega zakona o šolskem nadzorstvu, so izšli deželni šolski zakoni, ki so pri šolskem nadzorstvu dovolili vsem stanovom in tudi učiteljem, da sodelujejo, soglasujejo in skupno odločujejo v šolskih in učiteljskih zadevah.«

Duh šolskih zakonov, tendenca naših šolskih postav sta skoro skoziinskozi dobra. Tudi prvotni ukazi ministrski so bili dobri. Najboljši dokaz temu je šolski in učni red z dne 20. avgusta 1870, ki je bil izdan le kot provizorična naredba, pa se z njo vendar že 34 let dobro izhaja.

»Dolžnosti učiteljeve« sem pisal že l. 1873 v »Slov. učitelju« »so: zadostiti postavam in zadovoljiti opravičenim željam pametnih staršev v zadevi pouka njemu izročenih otrok. — Želje učiteljeve pa so: pridobiti si potrebno veljavo pred splošnim svetom, da mu je s tem mogoče, lože svojo težavno nalogo izvrševati, in svoje materialno stanje tako urediti, da se mu ni treba po drugem, nešolskem potu boriti za vsakdanji kruh.

Kakor vsakega poštenega državljana, tako je tudi učiteljeva prva in sveta dolžnost, da se po postavah ravna. No, učitelji imamo tudi dovolj postav in ukazov; če hočemo vse postave in ukaze samo prečitati, premisliti in prisvojiti si jih — že to je nemajhna naloga. Vendar s tem ni še rečeno, da bi učitelj nič proti postavam ugovarjati ne smel. Mi živimo v ustavni državi; v taki ima vsak državljan pravico, da sme po določenih potih nasvetovati, kako bi se ta ali ta postava boljše glasiti utegnila. To pravico imajo tudi učitelji, zlasti v svojih šolskih zadevah.

Med tem, ko zvesto izpolnjujejo že obstoječe in še veljavne postavne uredbe, smejo vsekdar tudi javno nasvetovati kaj boljšega.«

Učitelji pa tudi smejo, in to najboljše po svojih korporacijah, med katerimi je naša »Zaveza« prva, opozoriti šolsko upravo, v katerih točkah znabiti ne postopa popolnoma v duhu zakonov.

V teku dolge dobe 35 let se je sicer izmed mnogih zakonitih določil že veliko §§ izvršilo na korist šolstva in učiteljstva. Največ §§ se je tudi pravilno tolmačilo. Vobče bi torej na tem polju ne bilo veliko pritožeb, zlasti ako bi se bil § 19. osnovnih državnih zakonov sprejel tudi očitvidno in naravnost še v šolske zakone in šolske ukaze, kar se pa, žalibog, ni zgodilo. Zato se pa pri izvrševanju šolskih zakonov greši na Slovenskem največkrat zoper § 19., ki je nam tudi s pedagoškega stališča že neprecenljive vrednosti. V katerih točkah se razni šolski zakoni (državni, deželni) in ukazi ne izvajajo v katerih se nepravilno izvršujejo, tega danes ne bomo tu na drobno razpravljali. Za take razprave niso pripravne slovesne skupščine, kakršna je današnja, tudi nam zanje nedostaja časa. Opozoriti hočemo le na nekatere zadeve, o katerih bo kolikortoliko tudi govor v novem učnem in šolskem redu. N. pr.: Pred vsem moramo gledati in skrbeti, da dobimo Slovenci vse potrebne šole, ljudske in meščanske šole, ki nam gredo po zakonih.

Toda v zadevi meščanskih šol se n. pr. zakon na Kranjskem sploh ne izvršuje, v drugih deželah pa Slovencem ne privoščijo slovenskih meščanskih šol. — V deških in mešovitih šolah bi ne smeli nastavljeni učiteljice na višjih skupinah. — Glede učiteljskih kvinkvenij ne postopajo vselej zakonitim potom. — Upokojevanje učiteljev se ne vrši vselej konsekvntno in zakonito. § 62. šolskega in učnega reda govori, da je metoda svobodna, šolski nadzorniki pa postopajo tako kakor krojač, ki vedno modo menjava in le novo modo hvali. — Šolskega birokratizma bi se morali izogibati, pa vedno bolj lezemo vanj; n. pr. mesto ene same tiskovine za razrednico, tednik in dnevnik, imamo na Kranjskem kar tri. — Uradne učiteljske konference so preveč podobne učiteljskim šolam, obligatni referati imajo preveč sličnosti šolarskim nalogam itd.

Po raznih slovenskih pokrajinah bi lahko pri izvrševanju šolskih zakonov in pri šolski praksi zasledili še vse polno resničnih in vmes morda nekaj le navideznih nedostatkov. Vse kaže preučiti, primerjati z izvirnimi §§ in z običaji v drugih deželah ter potem sestaviti temeljito spomenico v tej zadevi. Stopiti pa s peticijami pred zakonodajalne faktorje, žalibog, ne kaže, ker je njih funkcioniranje v naših časih, žalibog, ustavljeno — bodisi po opravičenih bodisi po neopravičenih obstrukcijah.

V tem zmislu se glasi nasvetovana resolucija, s katero nameravamo le koristiti slovenskemu šolstvu in učiteljstvu.

Moj predlog se torej glasi:

»Zaveza« in vsa slovanska učiteljska društva naj opazujejo, kako se šolski zakoni (državni, deželni, ministrski ukazi) in § 19. temeljnih zakonov od raznih šolskih inštanec izvršujejo. Vse nezakonitosti in nepravilnosti in vsako neizvrševanje nekaterih zakonitih določil naj se zberejo in svetu priobčijo v posebni spomenici, ki se obenem predloži vsem c. kr. deželnim šolskim svetom na Slovenskem in c. kr. naučnemu ministrstvu.

Predlog je bil sprejet brez debate in soglasno.

Predsednik: K besedi se je oglasil tovariš Dimnik.

Nadučitelj Dimnik: Predlagam, naj se glavni zbor izreče, da se delokrog učiteljskega konvikta razširi na vse slovenske dežele, to je na Štajersko, Primorsko, Goriško in eventualno tudi na Koroško.

K predlogu se oglasi tovariš Strmšek in omenja, da se je o tem govorilo že včeraj pri delegaciji in da se je ta predlog po nepotrebnem sedaj spravil na dnevni red, ker se je itak že delegacija o njem izrekla. Omenja dalje, da se o tem predmetu ne more sedaj razpravljati, ker je »Učiteljski konvikt« samostojno društvo, in današnji glavni zbor se ne more pečati s to zadevo, ker še nimamo nikakega definitivnega sklepa občenega zbora »Učit. konvikta«. Dokler se pa občni zbor »Učit. konvikta« ne izrazi, da sme slovensko učiteljstvo tako ali tako razpolagati z denarjem, ki ga je nabralo kranjsko učiteljstvo, dotlej je vsak predlog odveč. Pač pa predlaga, da naj tovariš Dimnik deluje pri odboru na to, da se ta obrne na vsa deželna učiteljska društva, kako stališče zastopajo le-ta napram temu vprašanju.

Tovariš Križman se strinja s tem Strmškovim predlogom, ter ga v imenu goriškega učiteljstva najtopleje pozdravlja.

Tovariš Knaflič ne more nikakor podpirati predloga tovariša Strmška, ker je mnenja, da se ravno današnji glavni

zbor kaj lahko izreče za to, da se delovanje »Učiteljskega konvikta« razširi na vse dežele, a v tem zmislu, da deluje združeno slovensko-hrvaško učiteljstvo na to, da se najprej ustanovi »Učiteljski konvikt« v Ljubljani, potem v Celju, Gorici i. t. d.

Tovariš Strmšek se ne more nikakor ogreti za Dimnikov predlog, zakaj tovariš Dimnik ni stavil predloga kot pooblaščenec »Učit. konvikta«, temveč le popolnoma v svojem imenu. Kadar pa pride g. Dimnik s takim predlogom kot pooblaščenec pred glavni zbor, potem bo glasoval zanj.

Tovariš Črnagoj se strinja s predlogom g. Strmška ter toplo priporoča v sprejem ravnokar omenjeni predlog.

Tovariš Dimnik se končno akomodira predlogu tovariša Strmška, in skoro soglasno sprejme glavni zbor predlog:

Društvo »Učit. konvikt« se obrni na vsa deželna učit. društva, da se razširi njegov delokrog na ostale slovenske dežele.

S tem je bil dnevni red izčrpan in predsednik zaključi ob 12. uri glavno zborovanje s trikratnim »Slava« na vladarja, zahvalivši se poročevalcem.

Banket.

Pri banketu, ki je bil na vrtu hotela »pri Kroni«, je otvoril vrsto napitnic predsednik g. Luka Jelenc. Če pridemo v kak kraj, je dejal govornik, sodimo precej lahko po šolski zgradbi, kako je dotično prebivalstvo naklonjeno šoli in učiteljstvu. Postonjsko šolsko poslopje nam priča, da bivamo sedaj med vrhovi občinarji, ki gore za napredek šolstva, ki imajo srce za napredno učiteljstvo in šolstvo. Nazdravlja vsem prijateljem učiteljstva in izreka najpresrečnejšo zahvalo občinskemu svetu postonjskemu, županu g. Piklu in lokalnemu odboru za prekrasen sprejem.

Nadučitelj g. Strmšek je napil državnemu in deželnemu poslancu g. dr. Andreju Ferjančiču in deželnemu poslancu Fr. Arkotu kot iskrenima prijateljema šole in učiteljstva. — Banketa se je udeležil tudi veletržec g. Jurca.

V svojem odgovoru je g. dr. Ferjančič naglašal, da je prišel na skupščino, da dokaže, kako on in napredno-narodna stranka visoko čislata in cenita šolo in učiteljstvo. Položaj ljudskega učiteljstva zlasti na Kranjskem je težak. Učiteljstvo se sedaj nahaja v hudem boju in vse kaže, da se bo ta boj še poostiril, dasi je borba za izboljšanje učiteljskih plač popolnoma upravičena. Ta boj pa se bo za učiteljstvo brez dvoma končal zmagonosno, kar naj učitelje bodri h krepkemu vztrajanju. Narodno-napredna stranka bo učiteljstvo podpirala v tem boju kar najizdatneje, zato je mora biti stališče in taktika učiteljstva napram napredni stranki že dana. Govornik napiva naprednemu učiteljstvu.

Brzjavni pozdravi.

Tajnik Česnik je prečital nastopne brzjavne pozdrave:

Ajdovščina. Navezan na dom želim »Zavezi« najboljših uspehov. Boj in ponižanje presitim nasprotnikom ljudske šole!

Bajt.

Bovec. Naj bi vaši sklepi odbrodili mnogo uspehov!

Kavs, Bominko, Bratina, Gerzelj, Pavliček.

Kranj. Vsled bolehnosti zadržan udeležiti se zborovanja, pošiljam zavednemu slovenskemu učiteljstvu svoje iskrene pozdrave!

Župan Hribar.

Kranj. Slava naprednemu učiteljstvu! Pogumno naprej do končne zmage!

Ciril Pirc.

Ljutomer. Zborujočim srčen pozdrav! V duhu z vami želi največjega uspeha

Ljutomersko učiteljsko društvo

Opčine.

Vam »Zaveznikom« na zbori,
oj tovariši, tovarišice,
ki rahljate sre gredice,
kolegijalen krik zaori:
Vsi, ki zdaj se tam mudite,
nam pozdravljeni bodite!

Ferluga, Valentič, Piščanc, Gerdol, Marinšek, Sancin, Evelina.

Ormož. Zbolel. Zadržan želim najboljših uspehov. Priporočam konvikt v Ljubljani. Pozdrav! *Porekar.*

Ormož. Vztrajno naprej za boljšo bodočnost!

Ormoško učiteljsko društvo.

Ormož. Zaveznica narodnih učiteljev želi obilo uspeha.

Ormoška žitnica.

Ormož. Živela dična »Zaveza«! Ti naš ponos! Deluj neustrašeno v korist šoli, učiteljstvu in domovini! Rodoljubne pozdrave!

Valentinčič, Porekar.

Ormož. Naprednemu jugoslovanskemu učiteljstvu kliče krepak Nazdar!

Jera Česnikova.

Poljane pri Škofji Loki. Shodu želi dobrega uspeha

dr. Ivan Tavčar.

Poljskava. V Postojni zbranim neustrašenim pionirjem narodne prosvete želi najboljših uspehov.

Velikonedeljsko društvo.

Ptuj. Velikan Dittes pravi: »Ne nazaj in ne navzdol, le naprej in le navzgor!« To bodi tudi naše geslo, in bodočnost je naša!

Ivan Klemenčič, Anton Pesek.

Selca. Pozdravljamo vse vrle »Zaveznike« in kličemo: Kakor do sedaj, ostanimo dalje vrlo odločni za svojo stvar!

Učiteljja Stupica, Germek, učiteljica Germek.

Selca. Neustrašeno naprej za pravo izobrazbo in svobodo slovenskega naroda!

Prijatelji šolstva v Selški dolini.

Solkan. Res ljuto valovje se v nas zaganja, pa ostanimo delavni in stalni, in razbilo se bo kot ob steni skalni.

Zatorej: Živeli »Zavezniki«!

Goriško učiteljstvo.

Škofja Loka. Živeli! Neustrašeno naprej!

Pápa, Krenner, Flis, Kramer, Svetlič.

Trebelno:

V ljubezni bratski medsebojni
danes zborujete v Postojni;
i jaz se v duhu deležim,
uspeh sijajen vam želim!

Janko Leban.

Ogled Postojnske jame.

Ob 1/4. uri popoldne si je učiteljstvo šlo ogledat svetovnoznano Postojnsko jamo. Ko so dospeli »Zavezniki« na plesišče, je zaigrala tankaj postirana godba pod osebnim vodstvom kapelnika g. Kubište venec rodoljubnih pesmi. Krasno izvajanje so vsi navzoči hrupno odobraval.

Ko se je polegel burni aplavz, je izpregovoril član jamskega odbora in trški predstojnik, g. Anton Dittrich, učiteljstvu v pozdrav te-le navdušene besede:

Slavna gospoda!

Dana mi je častna naloga, da vas, čestiti skupščinarji, v imenu trškega oskrbnistva in jamskega odbora kar najpriskrčnejše pozdravljam. Storim to tem rajši in laglje, ker visoko cenim učiteljski stan in spoštujem vsakega posebej izmed vas. Gospoda moja, vi ste pionirji ljudske prosvete in učitelji našega naroda. Gorje bi bilo našemu narodu, ko bi

ne imel šol, in še večje gorje, ko bi ne imel tako idealnega, tako navdušenega, tako naprednega in svobodomiselnega učiteljstva, kakršno je združeno v vaši dični »Zavezi«. Žal, da živimo še vedno v nekakih srednjeveških časih, ko brezvestni krogi izkoriščajo ljudsko nevednost proti učiteljstvu. A ne strašite se, gospoda moja, ampak nevstrašeno nadaljujte započeto delo v korist in prosveto našega naroda. Ljudstvu se že odpirajo oči in ne bo dolgo, ko bo napočil dan svobode in z njo prišel za vas dan vstajenja, vaš sovražnik bo pa poražen izginil s površja kakor rahla meglica iz podnebja. Takrat bo izginila tema, v kateri tava danes ubogi naš narod. Vaše delo se bo pa zalesketalo, kakor se leskečejo krasni stalagmiti in stalaktiti v svitu električne luči v naši čarobni, svetovnoznani jami. V tem imenu, čestita gospoda, vas še enkrat presrečno pozdravljam: dobro došli v naši jami! Bog vas živi ter blagoslovi vaša naporna dela in ves slovenski rod! Živeli!

Burno odobravanje je zazvenelo tem presrečnim besedam vrlega slovenskega moža.

Za pozdrav se je zahvalil v iskrenih besedah gospod E. Gangl. Ko je še govoril g. Armin Gradišnik, si je šlo učiteljstvo dalje ogledovat jamo, ki je nje nepopisna krasota razvnela vse do neizraznega občudovanja.

Da je imelo učiteljstvo v jamo brezplačen vstop, je v prvi vrsti zasluga predsednika jamske komisije, g. nadkomisarja in vodje okrajnega glavarstva Štefana Lapajnet, zakar mu bodi presrečna hvala!

Koncert.

V veliki dvorani »Narodnega hotela« je bil zvečer ob 8. uri koncert, ki ga je priredilo »Učiteljsko društvo za postojnski šolski okraj« s prijaznim sodelovanjem slavnega postojnskega salonskega orkestra in mešanega zbora pod vodstvom kapelnika g. L. Kubište. Vzpored je obsejal te-le točke: 1. Iv. pl. Zajc: »Boazijska čarovnica«, overtura. 2. C. M. Ziehrer: »Potpourri« iz operete »Landstreicher«. 3. Hauser: »Rapsodija«, solo za gosli. 4. Dr. G. Ipavic: »Poročni zvon«, mešani zbor. 5. L. Kubišta: »Spomini na Slavjanskega«. 6. G. Verdi: »Fantazija« iz opere »Trubadour«. 7. St. Mokranjac: »Srbske narodne pesmi«. Drugi šopek. 8. L. Kubišta: »Pomladno jutro na Soviču«, idila. 9. F. Wagner: »Tirolski drvarji«, koračnica.

Odlično občinstvo, ki je napolnilo dvorano do zadnjega prostorčka, je bilo ob izvajanju posameznih točk naravnost presenečeno. Navdušeni aplavzi so rasli od točke do točke in so mestoma zakipeli v toliko viharo odobravanje, da so morali koncertantje ponoviti mnogotero točko izbranega vzporeda. Glasbeno izobraženo učiteljstvo je izreklo soglasno sodbo, da stoje tako izvajanja orkestra kakor izvajanja pevskega zbora na višini popolnosti, zato je treba orkestru in zboru, zlasti pa njiju izbornemu kapelniku - komponistu od srca čestitati. Izvzemši ob zborovanju »Zaveze« v Ljubljani l. 1898. niso čuli »Zavezniki« pri svojih skupščinah še tako krasno uspelega koncerta, ki lahko kljubuje vsaki, še tako strogi kritiki. Ta koncert je bil prekrasen, poetičsko vznosit zaključek impozantnega letošnjega »Zavezinega« zborovanja. Glasil se nam je kot godba veselejših, bodočih dni! Hvala vsem za resnično umetniški užitek!

Odhod.

Po koncertu so se začeli razhajati skupščinarji. Nekaj jih je odpotovalo v Trst, drugi so odšli na svoje domove.